

BÖLÜM 4

KURUMSAL KURAM: KURUMLARIN SÜRDÜRÜLMESİNE YÖNELİK TARİHSEL BİR ARAŞTIRMA¹

Ebru CAYMAZ²

GİRİŞ

Örgüt çalışmalarına daha yakından bakıldığında öncelikle kurumları ve kurumsallaşmayı merkeze koyan eski kurumsal kuramın ortaya çıktığı, sonraki dönemlerde ise kurumların aktör davranışları üzerindeki etkilerini inceleyen yeni kurumsal kuramın (YKK) tartışılmaya başlandığı görülmektedir. Aktörlerin, sınırlı da olsa kurumlar karşısında hareket alanlarının bulunduğu tartışmalar, kurumsal girişimcilik ve kurumsal iş yazınlarını da beraberinde getirmiştir. Söz konusu yazınlarla birlikte içerik bakımından daha da zenginleşen YKK, kurumların ortaya çıkması, sürdürülmesi ve ortadan kaldırılması süreçlerine yönelik rollerini incelemelere dahil etmiştir.

Diğer yandan kurumsallaşma süreci ve bahsi geçen süreçteki dinamiklerin daha iyi anlaşılabilmesi adına kurumların tarihine yönelik incelemeler büyük ilgi çekmiş ve son yıllarda yapılan çalışmalarla birlikte tarihsel kurumsalcılık adı verilen yeni bir araştırma alanına evrilmiştir. Bu gelişmeler minvalinde, bu kitap bölümünde Osmanlı Devleti'nin eğitim ve öğretimine yön veren önemli kurumlarından biri olarak İlmiye Teşkilatı'nın müderris Atama-Yükseltme (Mülazemet) Sistemi, tarihsel kurumsalcılığın sunmuş olduğu bakış açısına paralel bir biçimde tarihsel bir örnek olay olarak incelenmiştir. Kanunnamelerle ortaya konan ve fetvalarla desteklenen işleyiş usullerinin neden olduğu zorlayıcı kurumsal baskılara ters düşen bir şekilde bahsi geçen sistemde iltimaslı tayinlerin gerçekleştirilmesi ve ilerleyen dönemlerde isim değiştirerek iltimasların varlığını devam ettirebilmesi oldukça dikkat çekici bir husustur. Bu kitap bölümünde, iltimaslı tayinleri gerçekleştiren kurumsal aktörlerin, zamanla kurumsallaşan iltimaslı tayin uygulamasını devam ettirebilmek için hangi kurumsal işleri kullandıkları incelenmiş-

¹ Bu kitap bölümü yazarın “İlmiye Teşkilatında Ayrıcalıklı Bir Kurum Olarak Payeli Tayinlerin Sürdürülmesine Yönelik Tarihsel Bir Araştırma” başlıklı doktora tez çalışmasından derlenmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi/Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, ebru.caymaz@comu.edu.tr

masını sürdürmeye yönelik gayretleri tarihsel bir süreç içerisinde eleştirel olarak ele alınmıştır.

İncelenen dönemin uzunluğu çalışma açısından ciddi bir zorluk sunmakla birlikte birbirlerine müteakip dönemlerde İlimiye Teşkilatı'nda görev yapmış kurumsal girişimcilerin, zamanla kurumsallaşan iltimaslı tayinleri oldukça uzun bir süre boyunca devam ettirme gayretlerini göstermesi bakımından önemlidir. İlk zamanlarda padişah kontrolünde başlayan iltimaslı tayinler, yine padişah kontrolünde “yerleştirme ve rutinleştirme”ye yönelik uygulamalarla meşru hale getirilmiştir. Bu minvalde, üst düzey bürokrat çocuklarının iltimaslı tayinlerinin bilhassa Fatih Sultan Mehmed tarafından kanun haline getirilmesi, daha sonraki dönemlerde üst kademelerde görev yapan ulemanın da aynı ayrıcalıklara sahip olmalarına olanak tanımıştır. İltimaslı tayinlerin meşrulaşma sürecini ortaya koyması bakımından bulgular bölümünde bu kısma da yer verilmekle birlikte bu kitap çalışmasının asıl amacı yapıdan ziyade kurumsal girişimci özellikleri taşıyan aktörlerin, mevcut yapıya ters düşmek suretiyle iltimaslı tayinleri hangi kurumsal işlerle sürdürdüklerini tarihsel bağlamda ortaya koymaya çalışmaktır.

Hem coğrafi hem de kültürel açıdan Yeni Kurumsal Kuramın ortaya çıktığı bölgeden farklı bir bölgede gerçekleştirilen çalışma kapsamında yorumlanan tarihsel bulguların, bilhassa son on yılda dikkat çeken kurumsal girişimci ve kurumsal iş tartışmalarına katkı sağlama potansiyeli bulunmaktadır. Tarihsel açıdan uzun bir süreci kapsayan inceleme esnasında konumu nedeniyle gücü elinde bulunduran kurumsal girişimcilerin, bahsi geçen dönemin toplumsal meşruiyet kaynağı olarak öne çıkan Sünni temelli dini söylem vasıtasıyla meşru kıldıkları muhtelif kurumsal işleri kasıtlı olarak gerçekleştirerek, kendilerine ve yakınlarına ayrıcalık sağlayan kurumların sürekliliğini sağlamaları, kurumsallaşma süreçlerinde aktörlerin işlevini göstermesi bağlamında önemli bir katkıdır.

KAYNAKÇA

- Aldrich, D. P. (2010). Fixing recovery, social capital in post-crisis resilience. *Journal of Homeland Security*, 6, 1-10.
- Barley, S. R. & Kunda, G. (2001). Bringing work back in. *Organization Science*, 12 (1), 76-95.
- Battilana, J. & D'ainno, T. (2009). “Institutional work and the paradox of embedded agency”. İçinde T.B. Lawrence, R. Suddaby ve B. Leca, (Ed.), *Institutional Work: Actors And Agency In Institutional Studies Of Organizations*. Cambridge, UK: University Of Cambridge Press, 31-58.
- Battilana, J., Leca, B. & Boxenbaum, E. (2009). How actors change institutions: towards a theory of institutional entrepreneurship. *The Academy Of Management Annals*, 3, Sayı: 1, 65-107.
- Bouty, I., Gomez, M., L. & Drucker-Godard, C. (2013). *Maintaining an Institution: The Institutional Work of Michelin in Haute Cuisine Around the World*. ESSEC Working Paper No. 1302.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Doubleday.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of A Theory of Practice*. UK: Cambridge University Press.

- Currie, G., Lockett, A., Finn, R., Martin, G. & Waring, J. (2012). Institutional work to maintain professional power: recreating the model of medical professionalism. *Organization Studies*, 33: 937–962.
- Çoruh, H. Ş. (1972). Türk Anadolu'da ilim tarihinin ilk büyük siması ilk Osmanlı Şeyhül-İslâmı Molla Fenârî, *TK*, X/120, s. 1265-1276.
- Dacin, M. T., Munir, K. & Tracey, P. (2010). Formal dining at Cambridge colleges: linking ritual performance and institutional maintenance. *Academy of Management Journal*, 53, ss. 1393–1418.
- Daudigeos, T. (2013). In their profession's service: how staff professionals exert influence in their organization. *Journal of Management Studies*, 50, ss. 722–749.
- Delacour, H. & Leca, B. L. (2011). The decline and fall of the Paris salon: a study of the deinstitutionalization process of a field configuring event in the cultural activities. *Management*, 14, No.1, ss. 47-78.
- Denis, J.-L., Langley, A. & Rouleau, L. (2007). Strategizing in pluralistic contexts: rethinking theoretical frames. *Human Relations*, 60 (1), ss. 179–215.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48.
- DiMaggio, P. J. (1988). *Interest and Agency in Institutional Theory, Institutional Patterns and Organizations: Culture and Environment* (içinde), Ed. Lynne G. Zucker, Massachusetts: Ballinger Publishing Company.
- Dunn, M. B. & Jones, C. (2010). Institutional logics and institutional pluralism: the contestation of care and science logics in medical education 1967–2005. *Administrative Science Quarterly*, 55: 114–149.
- Durand, R. & McGuire, J. (2005). Legitimizing agencies in the face of selection: the case of AACSB. *Organization Studies*, 26(2): 165-196.
- Emirbayer, M. (1997). Manifesto for a relational sociology. *American Journal of Sociology*, 103, 281–317.
- Emirbayer, M. & Mische, A. (1998). What is agency?. *American Journal of Sociology*, 103, 962–1023.
- Emirbayer, M. & Johnson, V. (2008). Bourdieu and organizational analysis. *Theory and Society*, 37 (1), ss. 1-44.
- Ercan, Y. (2017). *Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknik*. Ankara: Turhan Kitabevi
- Garud, R. & Karnoe, P. (2003). Bricolage versus breakthrough: distributed and embedded agency in technology entrepreneurship. *Research Policy*, 32(2), 277–300.
- Goodrick, E. & Reay, T. (2011). Constellations of institutional logics: changes in the professional work of pharmacists. *Work And Occupations*, 38, ss. 372–416.
- Hallet, T. & Ventresca J. M. (2006). Inhabited institutions: social interactions and organizational forms in Gouldner's patterns of industrial bureaucracy. *Theory and Society*, 3, ss. 213–236.
- Hasselbladh, H., Kallinikos, J. (2000). The project of rationalization: A critique and reappraisal of neo-institutionalism in organization studies. *Organization Studies*, 21 (4) 697-720.
- Hezarfen Hüseyin Efendi (1998), Telhis'ul-Beyan fi Kavânin-i Al-i Osman, Hazırlayan Sevim İlgürel, TTK Mtb. Lütü Paşa, Âsafname ekiyle.
- Huault, I. & Rainelli, H. W. (2011). A market for weather risk? conflicting metrics, attempts at compromise and limits to commensuration. *Organization Studies*, 32 (10), ss. 1395-1419.
- İnalçık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye — Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar 1*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İpşirli, M. (2000). Osmanlı uleması. *Yeni Türkiye*, 33, 512- 520.
- Jagd, S. (2011). Pragmatic sociology and competing orders of worth in organizations. *European Journal of Social Theory*, 14 (3), ss. 343-359.
- Kellogg, K. C. (2012). Making the cut: using status-based countertactics to block social movement implementation and microinstitutional change in surgery. *Organization Science*, 23, ss. 1546–1570.
- Kulkarni, M. (2018). Rituals and institutional maintenance: the case of the beating retreat ceremony. *Journal of Management Inquiry*, 1 – 15.

- Lawrence, T. B. & Suddaby, R. (2006). "Institutions and institutional work". S. R. Clegg, C. Hardy, T. B. Lawrence and W. R. Nord (Ed.). *Handbook of Organization Studies* (ss. 215–254). London: Sage Publications.
- Lawrence, T. B., Suddaby, R. & Leca, B. (2009). *Institutional Work*. New York: Cambridge University Press.
- Lawrence, T. B., Leca, B. & Zilber, T. B. (2013). Institutional work: current research, new directions and overlooked issues. *Organization Studies*, 34 (8), ss. 1023-1033.
- Maguire, S. & Hardy, C. (2009). Discourse and deinstitutionalization: the decline of DDT. *The Academy of Management Journal*, 52 (1), ss.148-178.
- Mecdi, M. Şekâik Tercümesi, s. 9-13, 331, 373-374, 385, 486, 503, 526, 527.
- Menon, J. (2013). *The Performance of Nationalism: India, Pakistan, and the Memory of Partition*. New Delhi, India: Cambridge University Press.
- Meyer, J. W. & B. Rowan. B. (1977). Institutionalized organizations: formal structure as myth and ceremony. *The American Journal of Sociology*, 83, 2.
- Meyer W. J., Boli J. & George T.M. (1994). "Ontology and rationalization in the Western cultural account". Edt: W. Richard W. Scott ve John W. Meyer, *Institutional Environments and Organizations*, Sage, Thousand Oaks.
- Nachi, M. (2004). The morality in / of compromise: some theoretical reflections. *Social Science Information*, 43, No.2.
- Oliver, C. (1992). The antecedents of deinstitutionalization. *Organization Studies*, 13 (4), ss. 563-588.
- Özcan, A. (1989). *Şakaik-i Nu'maniye ve Zeyilleri*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Özen, Ş. & Özen, H. (2009). Peasants against Mncs and the state: the role of the Bergama struggle in the institutional construction of the gold-mining field in Turkey. *Organization*, 16, Sayı: 4, 547-573.
- Patriotta, G., Gond, J. P. & Schultz, F. (2011). Maintaining legitimacy: controversies, orders of worth and public justifications. *Journal of Management Studies*, 48(8), 1804-1836.
- Phillips, N. & Lawrence, T. B. (2012). The turn to work in organization and management theory: some implications for strategic organization. *Strategic Organization*, 10, 223–230.
- Quinn-Trank, C. & Washington, M. (2009). "Maintaining an institution in a contested organizational field: the work of the AACSB and its constituents". In T. B. Lawrence, R. Suddaby & B. Leca (Eds) *Institutional Work: Actors And Agency in Institutional Studies Of Organization*: 236-261. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reay, T. & Hinings, C. R. (2005). The recomposition of an organizational field: healthcare in Alberta. *Organization Studies*, 6 / 3, ss. 349-382.
- Siebert, S., Wilson, F. & Hamilton, J. R. A. (2017). Devils may sit here: the role of enchantment in institutional maintenance. *Academy Of Management Journal*, 60, No.4, ss.1607-1632.
- Taşköprizâde, eş-Şekâ'ik, tür.yer., Ayrıca bk. neşredenin önsözü, s. IX; Âşık Çelebi, Meşâirü'ş-şuarâ, vr. 117.
- Townley, B. (2002). The role of competing rationalities in institutional change. *Academy of Management Journal*, 45, 1.
- Trank, C. Q. & Washington, M. (2009). Maintaining an institution in a contested organizational field: the work of aacsb and its constituents. In T. B. Lawrence, R. Suddaby, & B. Leca (Eds.), *Institutional Work: Actors And Agency In Institutional Studies Of Organizations* (ss. 236–261). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2014). *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*. Ankara: TTK Yayınları.
- Wright, A. L., Zammuto, R. F. & Liesch, P. W. (2017). Maintaining the values of a profession: institutional work and moral emotions in the emergency department. *Academy Of Management Journal*, 60, No.1, ss. 200-237.
- Zilber, T. B. (2009). "Institutional maintenance as narrative acts". İçinde T. B. Lawrence, R. Suddaby & B. Leca (Eds.), *Institutional Work: Actors And Agency in Institutional Studies Of Organizations*: 205–235. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.